

Derleyenler
MARTIN VAN BRUINESSEN
STEFANO ALLIEVI
Avrupa'da Müslüman Öznenin Üretimi

Producing Islamic Knowledge.

Transmission and dissemination in Western Europe

© 2011 Martin van Bruinessen, Stefano Allievi

Bu kitabın yayın hakları Taylor & Francis Group Limited'dan alınmıştır.

İletişim Yayınları 1786 • Araştırma-İnceleme Dizisi 300

ISBN-13: 978-975-05-1085-4

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Ekrem Buğra Büte

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Odd Andersen/AFP/Getty Images

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ-DİZİN Enis Serdar Kalender

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloglu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyenler
MARTIN VAN BRUINESSEN
STEFANO ALLIEVI

Avrupa'da Müslüman Öznenin Üretimi

Fikirler, Bilinçler, Örnekler

*Producing Islamic Knowledge
Transmission and dissemination in Western Europe*

ÇEVİREN *Attila Tuygan*



İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
1 Batı Avrupa'da İslami Bilgi Üretimi <i>Disiplin, yetki ve kişisel arayış</i> MARTIN VAN BRUINSEN.....	11
2 Müslüman Sesler, Avrupalı Kulaklar <i>İslami bilgi üretimi ve algılanması arasındaki uçurumun incelenmesi</i> STEFANO ALLIEVI.....	51
3 Gelişen Bir Avrupa İslamı <i>Hollanda'daki Minhac-ül Kuran olayı</i> M. AMER MORGAHI.....	79
4 Dinî Otorite, Sosyal Eylem ve Siyasi Katılım <i>Paris'teki "Rue de Tanger Camisi"ne dair bir olay incelemesi</i> VALÉRIE AMIRAUX.....	105
5 Britanya'da İslami Reform Modeli <i>Müslüman tarikatçılığı ile daha geniş toplumla bağlar kurma arasında kalan Deobandiler</i> JONATHAN BIRT - PHILIP LEWIS.....	143

6	Ulus Ötesi Ulema, Avrupa Fetvaları ve İslami Otorite	
	<i>Avrupa Fetva ve Araştırma Konseyi'ne yönelik bir olay incelemesi</i>	
	ALEXANDRE CAEIRO.....	185
7	Siber Fetvalar, Hutbeler ve Medya Kampanyaları	
	<i>Yeni izleyici kitleleri arayışındaki Amr Khaled ve Omar Bakri</i>	
	ERMETE MARIANI.....	215
8	Guénoncu Gelenekselcilik ve Avrupa İslamı	
	MARK SEDGWICK.....	253
	SÖZLÜK	281
	YAZARLAR	287
	DİZİN	291

Önsöz

Bu kitap uzun yıllar önce tasarlandı ve ortaya çıkması da uzun zaman aldı. Çoğu bölümün ilk versiyonları, 2003 yılında Montecatini Terme’de, derleyenlerin önyak olmasıyla ve Uluslararası Modern Dünyada İslam Araştırma Enstitüsü ISIM’in (International Institute for the Study of Islam in the Modern World) desteğiyle bir atölyede toplanan Dördüncü Akdeniz Sosyal ve Siyasal Araştırma Toplantısı’nda sunulmuştu. Katkıda bulunanların çoğu daha sonraki yıllarda araştırmalarını sürdürdüler; elinizdeki bölümler de bu araştırmaların sonuçlarını yansıtmaktadır. Bir bölüm de önemli bir katkı olarak (Birt ve Lewis tarafından) sonradan eklenmiştir.

Avrupa’daki Müslümanlarla ilgili araştırmanın büyük bir kısmı, çok yakın bir tarihe kadar, son derece betimleyici ve kuramsal olmaktan uzaktı. Müslümanların seküler Avrupa toplumlarına entegrasyonu hakkındaki sorular bu literatürde epeyce yer bulmuştu ve özellikle de Madrid (11 Mart 2004) ve Londra’daki (7 Temmuz 2005) tren ve metro bombalamalarından beri Avrupa’nın İslam’a ilişkin söylemlerinde, radikalleşme ve güvenlik tehditleri ciddi yer bulmuştu. Avrupa’daki İslam ve Müslümanlar, Avrupa açısından giderek artan düzeyde sorunlar olarak görülmüş ve incelenmişti. Ancak Müslüman-

ların yaşantılarının dinî yönleri nispeten daha az dikkat çekiyordu.

Müslüman çevrelerden gelen akademisyen ve entelektüellerden Bassam Tibi ve Tariq Ramadan, birbirlerinden tamamen bağımsız olarak ve oldukça farklı vurgularla evrensel İslami değerlerin Avrupa'nın kültürel ve siyasal çatısı altındaki ifadesi olarak Avro-İslam kavramını önermişlerdi. Her ikisi için de, Avro-İslam mevcut gelişmelerin tanımından çok bir tasarıdır ve her ikisi de, Avrupalı Müslümanların İslam ve toplum arasındaki ilişkiyi yeniden biçimlendirme yolunun İslam'ın Müslüman çoğunluklu dünyadaki geleceğini de belirleyeceğini dile getirmiştir. Sosyal bilimciler de Avro-İslam'dan veya Avrupa İslamı'ndan, yeni geliştiğine inandıkları Türk, Güney Asya ya da Kuzey Afrika İslamı gibi bölgesel türlere kıyasla, İslami uygulamaların apayrı bir (veya birkaç) bölgesel türü olarak bahsetmeye başlamışlardı. (Bazıları, Avrupa'da İslam ve Avrupa'nın İslamı kavramlarını ilkinin köken kültürlerin renklendirdiği nakledilmiş bir İslam'a, ikincisini de İslam dini esinli benzersiz bir Avrupa formasyonuna atıfta bulunmak üzere, yan yana kullanmışlardı.) Bununla birlikte bir Avrupa İslamı'nın mevcudiyetine ve nasıl doğduğuna ilişkin oldukça az sayıda ampirik çalışma bulunmaktadır.

Bu kitaptaki bölümler bu boşluğu biraz olsun doldurma ya çalışmakta ve (Müslümanların doğru İslami inanç ve uygulamalar olarak kabul ettikleri anlamda) İslami bilginin, belli düzenleme, kurum ve dinî otoritelere göz atarak Batı Avrupa ülkelerinde nasıl üretildiği ve bu üretimin nasıl tekrarlandığı sorusunu ele almaktadır. Bazı bölümlerde, özellikle de Morgani'nin modernleştirici gelenekselci organizasyon Minhac-ül Kuran üzerine makalesiyle, Amiraux'nun tanınmış imam Larbi Kechat'ın yönettiği Paris Camisi üzerine yazdığı makalede, camiler ve cami dernekleri, İslami bilginin üretim yerleri olarak önemli yer tutmaktadır. Her iki bölüm de cami içinde ve çevresinde gelişen çeşitli eylemlilikleri tartışmakta ve dinî otoritenin nasıl oluşturulduğu sorusunu ele almaktadır. İmamlarla yetkin otoriteler olan cami veya dernek kurulları arasındaki kırılğan ilişki de van Bruinessen'in giriş yazısında tartışılmakta.

İmamların, mültecilerin anavatanlarından kısa sürelerle “italinden” ziyade Avrupa’da yetiştirilmeleri bir Avrupa İslamı’nın yaratılmasında önemli bir adım olarak görülmüş olup çoğu Avrupa ülkesi imam eğitimi sürecinin kontrolünü ele geçirmeye can atmaktadır. Birt ve Lewis, İslami yüksek öğretimde Avrupa’nın önde gelen ülkesi Britanya’daki Müslüman seminerlerine ilginç bir genel bakış getirmektedirler.

Fetvalar, belirli ve bağlamla ilgili sorulara cevap niteliği taşıdıkları, İslami bilginin belki de en net formülasyonları olmakla birlikte İslami düşüncenin dinamiklerine ve yerel anlamda özgün İslami uygulamaların meşruiyetine önemli katkılar sağladıkları için ciddi bir incelemeyi hak ediyorlar. Caeiro ve Mariani’nin fetvalarla ilgili bölümleri, farklı seçmen bölgelerine hizmet eden farklı türde otoritelere odaklanmakta. Caeiro tarafından incelenen Avrupa Fetva ve Araştırma Konseyi özellikle azınlık durumundaki Müslümanlara ilişkin İslami yasal düşüncenin geliştirilmesinde rol oynayan başlıca kurumdur ve çıkarttığı fetvalar Avrupa İslamı’nın yapıtaşları olarak görülmektedir. Mariani’nin çevrimiçi ve çevrimdışı fetvalarını ve diğer eylemlerini incelediği iki medya yıldızı Omar Bakri ve Amr Khaled, İslam’ın çok farklı tarzlarını, “ılımlı İslam” a karşı katı İslamizmi temsil etmekte, fakat her ikisi de ana akım kurumların kolaylıkla ulaşamadığı seçmen bölgelerine başarıyla girmişlerdir. Bu vaizlerin, takipçileriyle olan ilişkilerini medya üzerinden iletişimlerini temelinde daha iyi anlamaya çabala-yan Mariani’nin çalışması, aynı zamanda İslami bilgi üretiminde yeni medyanın rolünün anlaşılmasına esaslı bir katkı niteliğindedir.

Görevleri arasında yerleşik bir İslami eğitim kurumunda ders vermek de bulunan ulema, dinî otoritenin en etkili figürleridir. Morgahi, Amiriaux, Caeiro ve Mariani’nin makalelerinde, otoritelerini çeşitli yollardan tesis etmiş, İslami diskur ve uygulamalara katkıları çeşitli biçimler alabilen farklı tiplerde ulemayla karşılaşmaktayız. Ulemanın yanı sıra yeni bir tür otorite figürü de ortaya çıkmıştır: Müslüman entelektüeller. Bunlar, temel eğitimlerini geleneksel İslam’ın dışındaki bir disiplin-

de alan, fakat kendilerini tamamen İslam'a adanmış, dinî konular ve dinin sosyal bağınıtları hakkında konuşacak bilgiye haiz adamlardır (nadiren de kadınlardır). Aslen muhasebe eğitimi almış Amr Khaled (Mariani'nin bölümünde) bir Müslüman entelektüel tipini temsil etmektedir; Morgahi ve Amiraux'nun bölümlerinde genç Müslümanlara hitap eden başka sözcüler de göreceğiz. Oldukça farklı bir tür olmalarına karşın, Avrupalı Müslüman diskurlarının biçimlenmesinde önemli rol oynayan Müslüman entelektüeller, Sedgwick'in bölümünün konusunu oluşturan Gelenekselcilerdir.

Allievi'nin bölümü, Avrupalı Müslüman diskurlarının geliştiği Avrupa bağlamına odaklanmakta. Öncelikle, Avrupa İslamı hakkında bilgi üretimine ve gözlemcinin gözlenen şeyi biçimlendirmedeki rolüne dönük bir eleştiridir. Van Bruinessen de, "sıradan" Müslümanların İslami bilgilerini nasıl ürettikleri hakkında bildiklerimizi araştırmakta – ve özel olarak bilginin söylemsel olmayan modlarına ve bunları üreten disipline edici uygulamalara eğilmekte.

Derleyenler, Batı Avrupa'da İslami bilginin üretimine ilişkin araştırma programına yaptığı ufuk açıcı entelektüel katkısından dolayı ISIM'in eski müdürü Muhammad Khalid Masud'a ve bu kitabın ortaya çıkmasına yol açan ilk tartışmaları düzenlediği için de Avrupa Üniversitesi Enstitüsü'nden Robert Schuman'a teşekkür borçlular. Ayrıca tartışmalardaki katkılarıyla araştırma sunumlarına önemli destek veren ve makalelerin derinleşmesine yardımcı olan diğer katılımcılara da teşekkür ederiz. Son olarak, editoryal desteği için Sanaa Makhloufa'ya minnettarlığımızı belirtmek istiyoruz.

MARTIN VAN BRUIJESSEN

STEFANO ALLIEVI